

Siiddat ja siiddaolbmot Suoma sierralágain ja sierralágaid ovdabargguin

BIEHTTÁRA JUHÁNA OVLLÁ-ÁNTE¹

Dán artihkkalis dutkkan siiddaid ja siiddaolbmuid sajádaga Suoma iehčanasvuoda áigge (1917–) sierralágain ja sierralágaid ovdabargguin. Mu dutkangažaldat lea makkár lea leamašan siiddaid, siiddaolbmuid ja sámide mihtilmas ealáhusaid vuoigatvuodalaš sajádat dán áigodagas ja got dat oidno láchkaásaheamis ja láchkaásahanbarggus gitta otná beaivvi rádjai. Suoma iehčanasvuoda álgoáigge siiddaolbmuid riektesajádat namuhuvvui dávjá sierralágaid ovdabargguin, muhto ii dovddastuvvon ieš lágain. Sihke Sámi Parlameanta ja ovttaskas sámít geahččale maid 1970-logu loahpa bealde gitta 1990-logu álgui oazžut siiddaid sajádaga dovddastuvvot sierralágain. Dán áigodagas siiddat vuohon ihtigohte lágaid ovdabargguide, muhto eai ieš lágaide.

Fáddásánit: siiddat, siiddaolbmot, boazodoallu, guolásteapmi, meahcásteapmi, Suopma

1 Álggahus

1.1 Temá ja ulbmil

Dán artihkkala olis lean dutkan, mo siiddaolbmuid ja siiddaid sajádat oidno Suoma iehčanasvuoda áigge láchkaásaheamis ja lágaid ovdabargguin. Riektégáldut maid lean dutkan leat jagis 1917 ovddos guvlui. Gálduin siiddat leat suomagillii *lapinkylä* dehe *porokylä*. *Lapinkylä* dárkkuha dábálaččat dološ siiddaid (gč. Sara 2010: 35). *Porokylä* dárkkuha boazosiidda. Dološ siiddat gohčoduvvojit maid *sámesiidan* (gč. Aikio 1992). Dulkon ieš, ahte sihke dološ siiddat ja boazosiiddat leat sámesiiddat ja guktot gullet tearpma *sámesiida* vuollái. *Siida*-sánis leat mánnga mearkkašumi, muhto dát dutkamuš gieđahallá sihke dološ siiddaid ja

¹ Oula-Antti Labba lea eret Eanodagas. Son bargá Suoma riekteministeriija demokratiija- ja váлгаovttadagas erenoamáššesdovdin.

boazosiiddaid. Siiddaolbmuiin geavahuvvo gálduin suomagillii nama-
hus *lappalainen*.

1.2 Gáldut

Dán dutkamuša gáldun leat lágat, lágaid ovdabarggut, duopmostuoluid duomut ja riektedieđalaš dutkamušat. Dasa lassin gáldun leat ee. áššegirjiit ja iežá dieđalaš dutkamušat. Dán dutkamušas guorahalan eandalii sierralágaid. Lágat juhkkovuođot ee. almmolaš ja sierralágaide. Almmolaš láhka (lát. *lex generalis*) lea láhka mainna addovuođot sierra doibmii guoskevaš almmolaš njuolggadusat. Almmolaš lágaid njuolggadusat leat hui abstrákta dásis, daningo ulbmilin lea mearridit viidát dan doaimmas, mii lea gažaldagas. Earret eará hálddahusláhka (434/2003) ja sámi giellalahka (1086/2003) leat Suomas almmolaš lágat. (Niemivuo 2008: 48.) Sierraláhka (lát. *lex specialis*) lea fas láhka mainna mearriduvvo dihto earenomáš dehe ovttaskas doaimmas ja mii mearkkaša spiehkastaga almmolaš lágas. Sierralágain addovuođot njuolggadusat mat dievasmahttet, dárkkánuhttet ja spiehkastit almmolaš lágain. (Ibid.)

Dán dutkamušas guorahallojuvvon sierraláogat leat ee. boazodollui guoskevaš lágat, guolástanláogat, meahcástanláogat ja luonddusuodjalánláogat. Dát ovdalis máinnašuvvon lágat stivrejit sámiide mihtilmas ealáhusaid dego boazodoalu, guolásteami ja meahcásteami sajádaga. Ovdamearkka dihte Suoma vuodđoláhka (731/1999) ii leat sierraláhka ja dat ii leat dan dihte gieđahallojuvvon sierra dán dutkamušas, vaikko Suoma vuodđolága 17.3 §:s leage dovddastuvvon sámiid riekti álgoálbmogin ovddidit ja doalahit iežaset giela ja kultuvrra. Dasa lassin vuodđolága sámiide guoskevaš paragrafáid ovdabargguin namuhuvvo sierra, ahte sámi kultuvra sisttisoallá sámiid árbevirolaš ealáhusaid dego boazodoalu, guolásteami ja meahcásteami (HE 309/1993 vp: 65). Vuodđolága 15 §:s dovddastuvvo maid opmodatsuodji. Vuodđoláhka lea norbmahierarkiijas² riikka alimus siskkáldas láhka ja dat dieđusge muđui stivre maid sierralágaid sisdoalu. Dasa lassin hálddahusláogat

2 Norbmahierarkiija oaivvilda, ahte bajit norbma sisttisoallá álo fápmudusa vuolit dási norbma addimii. Riekteortnega vuodđun leat nappo sierra dási riektenorpmat. Vuodđun lea dutki Hans Kelsena teoriija buhtis riektenorbmaoahpus, man guovddáš oassin lea norbmahierarkiija (gč. Kelsen & Nikkola 1968: 239–247).

dego sámediggeláhka (974/1995) ja nuortalašláhka³ (253/1995), mat leat oavvilduvvon earret iežá sámiid giela ja kultuvrra doalaheapmái ja ovddideapmái, leat ráddjejuvvon eret dán dutkamušas. Dasa lassin dán dutkamušas leat ráddjejuvvon eret láhkaevttohusat ja čielggadeamit mat leat Suomas dahkkon namalassii ILO 169 -soahpamuša⁴ ratifiseren-viggamušaid dihte (ee. KM 14/2001).

Lágaid ovdabarggut leat Suomas ráđđehusa evttohusat, komiteasmiehttamušat, váljagottiid smiehttamušat ja váljagottiid cealkamušat. Lágaid dulkoma dáfus lága ovdabarggut leat mearkkašahtti riektégáldut, dan dihte go dain buktojuvvo ovdan, mat leat lágaásaheaddji mihtomearit ja ulbmilat lága ektui. Lágaid ovdabarggut leat Suoma riekteortnegis ng. heajut geatnegahtti riektégáldut (*heikosti velvoittavat oikeuslähteet, svagt bindande rättskällor*). Heajut geatnegahtti riektégáldut leat mearkkašahttit duopmostuollomearrádusa ákkastallamiid vuoi-gatvuođalaš jáhkehahttivuođa ektui. Jus duopmostuollomearrádusas guđđojuvvojit ilmmá ákkaid eret heajut geatnegahtti riektégáldut, mearrádus sáhtttá váidinmutter árvvoštallojuvvot ođđasit. Dat sáhtttá dagahit, ahte mearrádus nuppástuvvá váidinstánsas. (Karhu 2003: 792.)

Diedalaš dutkamušain eandalii Heikki J. Hyvärinen artihkkalis «Saamelaisten kulttuurin ja elinkeinojen sääntely» leat maid gieđahallojuvvon viidát dáid ovdalis máinnašuvvon sierralágaid historjá ja sámiide mihtilmas ealáhusaid sajádat dain sierralágain (gč. Hyvärinen 2010).

1.3 Metoda

Dutkanmetodan leat riektehistorjjálaš ja juridihkalaš metodat. Daid oasil go dutkamuš guorahallá boares ja gomihuvvon lágaid de metodan lea riektehistorjjálaš metoda. Riektehistorjjás riekti čadnojuvvo dihto áigái ja báikái. Riektehistorjá dutká juridihkalaš fenomenaid historjjálaš ovdáneami. Vuoigatvuođalaš fenomenat sáhttet leat ee. riektenorpmat,

3 Nuppi máilmmisoađi mannel nuortalaččat sirdojuvvoje Sovjetlihtu háldui báhcán Beahcáma guovllus Anára gieldda Njávdáma, Njellima ja Kevjávvrri guovlluide. Nuortalaččaid ásaiduhttin vuodđduvvá ee. nuortalašlágaide main vuosstaš bodii fápmui 1950-logus.

4 Riikkaidgaskasaš bargoorganisašuvvna (ILO) soahpamuš nr. 169 álgoálbmogiid ja čearddalaš álbmogiid hárrái, mii lea válbmanan geassemánus 1989.

vuoiगतवुodalaš geavadagat, institušuvnnat ja riektedieđa. (Hirvonen 2011: 28.) Riektehistorjjálaš dutkama aktan vuodđoprinsihppan lea čielggadit manin riekti rievdá. Vuodđun das leat dábálaččat historjádutkama almmolaš metodat. (Siltala 2001: 16.) Historjádutkama metoda vuodđuduvvá gálduid dutkamii ja analyseremii. Gáldut juhkkjuvvojit ee. primára ja sekundára gálduide. Primára gáldun dán dutkamušas leat ee. lágat ja lágaid ovdabarggut. Sekundára gáldun leat dieđalaš dutkamušat. Juridihkalaš metoda lea riektediehtagaga dábálaš metoda. Riektedieđa dutká norpmaid máilmmi. Diehtu man dat buvttada norpmaid duodalašvuodas lea normatiivvalaš diehtu nappo dieđalaš diehtu riektenorpmain. (Hirvonen 2011: 22.)

1.4 Geográfalaš ráddjen

Dutkanguovlun lea Suoma beale sámeguovlu. Suoma beale sámeguovlu nappo sámiid ruovttoguovlu lea vuosttaš gearde virggálaččat meroštallojuvvon jagi 1952 sámeláhkaevttohusa komiteasmiehtamušas (KM 12/1952). Dát evttohus ii goitge šaddan láhkan. Jagis 1952 evttohuvvon sámiid ruovttoguovllu rájit ledje measta seammá⁵ go got rájit leat meroštallojuvvon jagi 1973 Sámi Parlameantta ásašus (824/1973) ja got dat leat ein otná beaivve meroštallojuvvon Suoma sámediggelágas. Suoma sámediggelága 4 § mielde sámiid ruovttoguovlun oaivvilduvvojit Eanodaga, Anára ja Ohcejoga gielddaid viidodagat ja Soađegili gieldda Sámi bálgoša viidodat.

1.5 Terminologiija

Dán dutkamušas geavahuvvo davvisámegiel terminologiija. Muhtin sajiin čujuhuvvo suoma- dehe ruotagielat terbmii. Vierisgielat tearpmat leat ruođuid siste ja kursiverejuvvon. Lean jorgalan sáni *lappalainen* (*lapp*) sátnin *siiddaolmmoš* eandalii delle, jus *lappalainen* dárkkuha čielgasit aktonas olbmo ng. giddodatvuoiगतवुodalaš (*kiinteistöoikeudellinen*, *fastighetsrättslig*) sajadaga. Dološ áššegirjjiin gevtojuvvo siiddaide gullan olbmui ruotagillii namahus *lapp* ja suomagillii namahus *lappalainen*.

5 Jagi 1952 komiteasmiehtamušas sámeguovlui evttohuvvoje gullat Eanodaga, Anára ja Ohcejoga gielddaid lassin Soađegili ja Gihttela gielddaid davimus oasis (gč. KM 12/1952: 61–62 ja mielddus).

Dálá dieđu jalgii ii sáhte sihkkarit dadjat, ahte áibbas visot geat merkejuvvoje áššegirjjiide namahusain *lapp* dehe *lappalainen* ja mákse siidavearu⁶ (*lapinvero*, *lappskatt*) livčče leamašan etnihkalaš sámit.⁷

Jus goitge gáldus lea gevtojuvvon sátni *saamelainen* (*same*) maid ealáhuslaš dehe giddodatvuoigatvuođalaš mearkkašumis, de lean jorgalan dan *sápmelazžan*. Suoma iehčanasvuođa áigásaš áššegirjjiin ja iežá čállosiin *lappalainen* sáhtii muhtimin dárkkuhit maid etnihkalaš sámi, muhto ee. heaggagirjjiin (álbmotregistariin) *lappalainen* dárkkuhii ein čielgasit olbmo giddodatvuoigatvuođalaš sajádaga iige etnistehta (gč. Labba 2024, kapihttal 2.2).

2 Siiddat, siiddaolbmot ja sámeealáhusat sierralágain ja sierralágaid ovdabargguin Suoma iehčanasvuođa áigge

2.1 Boazodoallolágat

Suoma vuosttas boazodoalloláhka (239/1932) ásahuvvui jagis 1932. Lága guovddáš ovdabargun lei jagi 1929 komiteasmiehttamuš (KM). Das siiddaolbmuid sajádat oidnui ee. ná:

[...] Historjjálaš geahčastat Suoma áramus boazodollui čájeha, ahte min boazodoalu vuodđudeddjiin, siiddaolbmuin (*lappalaisilla*), ii lean duššefal don dološ geavada vuodul, muhto maid iežas áiggi čadni vugiin, gonagasa čálalaš dáhkidemiin nannejuvvon riekti geavtit visot eatnamiid mat leat Sámeaguovlluin (*la-peissa*) ee. boazodollui ilmmá, ahte aktage muosehuhtá sin. Dát

6 Siidavearru ovttas dihto iežá eananvearuiguin heaittihuvvui Suomas lágain jagis 1924. Stáhta ággan daid eananvearuid heaittiheapmái lei, ahte dat ledje «boarásmuvvan» ja stáhta dinii nu unnán dain (VaVM 28/1924: 1). Láhkaevttohusas lea čállon, ahte eananvearru máksojuvvo eananopmodagas. Dasa lassin daddjo, ahte siidavearru lea fásta vearru. (HE 9/1924 vp: 229.)

7 Ovdal dán boazodoalu stivreje Suomas Ruošša válldi áigásaš mearráduusat. Ruošša senáhta reivviin jagis 1898 mearriduvvui bálgosiid vuodđudeami eaktun ng. kruvnnaeatnamiidda mieđihuvvon guohtun- ja čuollanrieki. Áššis deattuhuvvui bálgosiid ovddasvástáduš boazodoalu ng. stáhta eatnamiidda dagahan vahágiin. Dárkilut njuolggadusat boazodoalus ng. stáhta eatnamis doaimmahuvvoje jagis 1916 bohccuid guodoheamis kruvnnavuovddis addon senáhta mearrádušain, man vuodđun ledje jagiin 1912–1914 doaimman ng. boazoguohtunkommišuvnna dutkamušat ja evttohusat. (HE 31/1930: 1.)

siiddaolbmuid ovdariecti gal rihkkojuvvui ja garvojuvvui, velába eiseválddiid mearrádusaiguin oasil duvdojuvvui eret, muhto dat **ii goassege namalassii gomihuvvon**. Sáhtá dadjat nuppe ládje, ahte doppe gos **siiddaolbmot leat ieža nagodan seailut nu, ahte eai suomaiduva⁸ (suomalaistu)**, sin ovdalaš eanangeavtinriecti **lea seilon prinsihpalaččat seammán go ovdalge**. (KM 8/1929: 50; čáli deattuheapmi.)

Dát jagi 1929 komiteasmiehttamušas namuhuvvon siiddaolbmuid eanangeavahanriecti ii goitge dovddastuvvon jagiid 1932, 1948 ja 1990 boazodoallolágain. Vuosttaš boazodoallolága gieđahallan komitea celkkii, ahte boazodoalus lea don doloža rájes leamašan geavahanriecti eatnamii beroškeahtá das, ahte makkár eanan lea ja gii lea oamastan eatnama (KM 8/1929: 5; HE 31/1930: 1). Hyvärinen (1979: 95) oainnu mielde vuosttaš boazodoallolága gieđahallan komitea garvvii vuhtiiváldimis dan, geas lea boazodoalloriecti.

Vuosttas boazodoallolága válmmaštallit celke maid, ahte ovdal boazodoalloriecti lei siiddaolbmuid aktoriecti, muhto dađi mielde go siiddaolbmot šadde murdit davvelii suomelaš ođđaássiid dihte dehe go siiddaolbmot suddaluvve (*sulautua*) ođđaássiide, de áiggi mielde maiddáii suomelaš boazodoallit besse sisa boazodollui ja álge hárjehit boazodoalu eanandoalu olis oalgealáhussan. (HE 31/1930: 1.) Boazodoalloriecti sirdimii ođđaássiide ii gávdno lágalaš vuodđu, baicce dat lei lágahis meannudeapmi (gč. Hyvärinen 2010: 130). Hyvärinen oainnu mielde siidavearu heaittiheapmi jagis 1925 dagahii dan, ahte sámiid mañemus giddodatvuoigatvuođalaš merkejupmi jávkka giddodatregisteris. Ná eiseválddit gehčče, ahte maid sámiid boazodoalloriecti lei heaittihuvvon, ja viiddide de boazodoalloriecti guoskat maid suomelaččaid (Hyvärinen 1979: 94). Boazodoalloriecti šattai Suomas buohkaidriecti (*yleisoikeus*) nuppe ládje go Norggas ja Ruotas gos boazodoallu seallui sámiid aktoriectin (Magga 2018: 255).

Sáhtá nappo dadjat, ahte komitea ja Suoma riikkabeaivvit kolektivisereje siiddaolbmuid boazodoalloriecti, juobe kolonialisttalaš ákkaiguin, ođđaássiide ja daid mañisbohttiide. Jus riektivuodđu ja

8 Sátne suomaiduvvat dárkkuha dán aktavuodas dáluiduvvama (*uudisasukkaaksi ryhtyminen*) (Hyvärinen 2010: 318).

málle livččii válđojuvvon Ruota jagi 1886 boazodoallolágas⁹, de boazodoalloriekti livččii galgan dovddastuvvot daidda geat ledje álgoálgosaš siidarivttiid riekteguoddit ja geat ledje doalahan dán rievtti, nappo siiddaolbmuide – siidarivttiid olis vuosttamušžan daidda geat ledje giddodatvuoigatvuođalaččat bisson siiddaolmmožin ja doalahan daid rivttiid. Johtti siiddaolbmot leat namuhuvvon vel Eanodaga heaggagirjjiin jagis 1968 sierra ee. dáluolbmuin ja láigodálolaččain (*torppari*) (Korpjaakko-Labba 2000: 185).

Vuosttas boazodoallolága ovdabargguin boahtá ovdan, ahte boazodoallolága válmmaštalli komitea ja riikkabeaivvit eai gullan sámiiid oainnuid. Nuppi boazodoallolága, jagi 1948 boazodoallolága (444/1948) válmmaštallamis riikkabeivviid eanandoalloválgagoddi gulai goit sámiin Samii Litto -searvvi ságadoalli Nilla Outakoski ja maiddái boazosápmelaš Oula Aikio (MvM 12/1946: 1). Dien muttus sámiin ii várra lean šat vejolašvuohta váikkuhit boazodoallorievtti vuđđui daningo dat lei juo vuosttas nappo jagi 1932 boazodoallolágas meroštallojuvvon.

Suomas lei maid 1970-logus komitea, mii gieđahalai boazodoallolága odasteami ja attii olggos smiehtamuša boazodoallolágas (gč. KM 26:1976). Jagis 1977 eanan- ja meahccedoalloministeriija ášahii bargojoavkku dárkkistit boazodoallolága. Dat almmustattii jagis 1979 boazodoalloláhkaevttohusa ja jagis 1980 ee. boazodoalloásahusevttohusa. Daid vuodul bargojuvvui ráđđehusa evttohus boazodoalloláhkan (HE 69/1985 vp). Dat gopmánii riikkabeivviin, ja eanan- ja meahccedoalloministeriija ášahii jagis 1987 bargojoavkku, man ulbmilin lei dárkkistit evttohusa eandalii sámiiid sajádaga dáfus. (HE 244/1989 vp: 4.) Juo 1970-logu bealde, muhto eandalii 1980-logus go dálá boazodoallolága

9 Ruota vuosttas boazodoalloláhka jagis 1886 nannii siiddaid siiddaolbmuid eanan-geavaheami áidna virggálaš ovttađahkan. Siiddaid vearroeatnamiidda gullon rievttit seammás rievdaduvvoje siidda aktasaš riektn. Dan mañnel siidajuogus lea rievdaduvvon sullasaš juoguin čearuide (*saamelaiskylä, sameby*). Sámegiliid guovlluin gili lahtuin lea ein riekti boazodollui, guolásteapmái ja meahcásteapmái bissovaš geavahanriektin (*nautintaoikeus*). Vaikko riektesuodji leanai hedjonan, de Ruota beale siiddaolbmuid rivttiid vuodđun lea ein čearuid olis dat riektevuodđu, mii lea jahkečudiid boaris. (Korpjaakko-Labba 2000: 19.)

válmmaštallan lei vel jođus, de Sámi Parlameanta¹⁰ gáibidii, ahte sámiid ja siiddaid rievttit galget dovddastuvvot boazodoallolágas (gč. Lehtola 2005: 120–127). Sámiid ja siiddaolbmuid rievttit eai goitge sámiid garrara viggamušain fuolatkeahtá dovddastuvvon dálá boazodoallolágas (848/1990), mii bođii fápmui jagis 1990.

Suoma dálá boazodoallolága jelgii boazodoalu oažžu hárjehit dihto ráddjehusaiguin boazodoalloguovllus, fuolatkeahtá eananoamastan- dehe hálddašanrievttis. Dát riekti ii leat lágas ráddjejuvvon dihto etnikkalaš jovkui dehe giddodatvuoigatvuodalaš sajádahkii gullelaš olbmuide, muhto lea juohke áidna boazooamasteaddji riekti. Boazodoallolága jelgii bohccuid oažžu oamastit olmmoš, gii orru boazodoalloguovllus ja lea Eurohpá ekonomalaš guvlui gullelaš stáhta riikkavuloš. Boazodoalloriekti lea Suomas nappo almmolaš riekti (*yleisoikeus*) (gč. Hyvärinen 2010: 131).

Dálá boazodoalloláhkii guoskevaš Suoma riikkabeivviid vuodđoláhkaválgagotti (VLG) cealkámušas daddjo, ahte eandalii Eanodaga Giehtaruohttasis boazodoalu vuodđun ii leat bálggusortnet muhto boazosiiddat (*porokylä*), ja danin bálggusortnet ii vealttakeahtá heive dohko (PeVL 3/1990 vp: 3). Ieš boazodoallolágas siiddat eai goitge namuhuvvon. Maid sámiid eananoamastanrievttit ja sajádat álgoálbmogin buktuojuvvojit ovdan dálá boazodoalloláhkii guoskevaš VLG cealkámušas, muhto ieš láhkii dáin ii lean váikkuhus. Válđoággan lei delle, ahte sámiid rievttit čovdojuvvojit boazodoallolága buohta easka dasto go sámeláhkavetttohus (gč. 3.1) lea riikkabeivviin. (Ibid. 1–2.)

Nu daddjon sohkamearkaortnet lea Suoma boazodoallolágas áidna njuolggadus, man vuodđun lea sámi riekteipmárdus ja vieruiduvvan riekti. Maid boazodoallolága ovdabargguin daddjuvvo, ahte sohkamearkanjuolggadus lea ásahuvvon sámi boazodoalu árbevieruid seailuma dihte (HE 244/1989 vp: 13). Nuppe dáfus boazodoallolágas lea daddjon, ahte sohkamearkaortnega galgá čuovvut, *jus vejolaš*. Dát dagaha, ahte lágas sátnehápmi lea láivi iige geatnegahte nu garrasit. Dasa

10 Suoma bealde sámiid parlamentáralaš bargu álggahuvvui jagis 1973 go Sámi Parlameanta ásahuvvui. Sámi Parlameantta vuoigatvuodalaš vuodđun lei ásahus Sámi Parlameanttas (824/1973). Sámi Parlameantta barggu jotkkii jagi 1996 rájes Sámediggi, man sajádat lea dovddastuvvon sihke Suoma vuodđolágas ja sierralágas (sámediggeláhka). (Gč. ee. Lehtola 2005.)

lassin hálddahušlaš mearridanváldi mearkaáššiin lea Bálgosiid ovt-tastumis. Bálgosiid ovtastumi stivrra eanetlogus leat láddelaš boazo-oamasteaddjit, main lea áibbas iežálágan ipmárdus sohkamearkkain go sámiin. (Gč. ee. KHO:2016:212.)

Suoma láhkaásaheapmi ja bálggusortnet ovddastit dihtolágan láddelaš oainnu boazodoalus, mas boazu adnojuvvo dušše šibihin, ja boazodoallu lea oassi eanandoalus (Lehtola 2005: 126). Sáhttába juobe dadjat, ahte eanandoallu lea dán láddelaš boazodoallohálddašanmálles váldoealáhus ja boazodoallu easka oalgeealáhus (Näkkäljärvi & Pennanen 2000: 66).

2.1.1 Boazodálloláhka

Boazodálloláhka (590/1969) bođii fápmui jagis 1969 ja gomihuvvui jagis 1990. Boazodálloláhka dagai vejolažžan ja álkibun boazodoallái háhkat viesu ja vehá eatnama alccesis ng. stáhtaeatnamiin. Láhka lei álgoálggus oavvilduvvon buohkaide, geaid váldodienas bođii boazodoalus. Láhka dárkkistuvvui jagis 1974 ja dan mielde maid eavttut fidnet boazodálu šadde loážžadeabbon. Boazodállolágas ii lean aktage máinnašupmi siiddaid dehe sámiid rivttiin. Eanas boazodáluin ceggejuvvojenai sámiid ruovttoguovllu olggobeallái. Boazodálu ožžo maid dakkár olbmot, geat oamaste eatnama jo ovddežis. (Gč. Renko & Sutinen 2006.) Boazodáluide eai gula ee. rievttit čáziide (Hyvärinen 2010: 138–139).

Go boazodálloláhka lei riikkabeivviid giedahallamis, de riikka-beaiáirasat Tuure Salo ja Veikko Vennamo cuiggodeigga, ahte boazodálloláhka ii váldde vuhtii sámiid, eandalii johtti sámiid, dárbbuid (PTK 38/1969 vp: 600). Maiddái jagis 1974 bargojuvvon boazodállolága dárkkisteami olis dahkkon Klemola sierraoaivilis oidno, ahte láhkaevttohus ii vuhtiiváldde sámiid rivttiid (KM 39:1973). Boazodálut maid háddjeje boazosámi servošiid (Korpijaakko 2000: 71).

2.1.2 Láhka boazodoalu ja luondduealáhusaid strukturdoarjagiin

Boazodoalu doarjagiin mearriduvvo dán áigge sierralágas boazodoalu ja luondduealáhusaid strukturdoarjagiin (986/2011). Dego Suoma boazodoallolágas, de dán lágasge eai namuhuvvo siiddat sierra.

Strukturdoarjjalága vuosttaš paragrafas nappo ulbmilparagrafas buktovuvvo gal ovdan, ahte dán «lága vuollásaš doaimbajuin galgá giddet erenoamáš fuopmášumi sámiiid vejolašvuodaide álgoálbmogin bajásdoallat ja ovddidit iežaset kulturhápmái gullelaš ealáhusaid sámiiid ruovttuguovllus». Sátnehápmi dávista vuodđolága 17.3 § sátnehámi. Dát ulbmil ii goitge ollašuva geavatláččat, daningo lága 4 §:s boazodoaluin dárkkuhuvvo «boazodoallolágas oaivvilduvvon boazodoallu», daningo Suoma boazodoalloláhka ii dovddas sierra sámiiid boazodoalu (Hyvärinen 2010: 136).

2.2 Guolástanlágat

Suoma iehčanasvuoda áigge vuosttas guolástanláhka (503/1951) ása-huvvui jagis 1951. Dán lágas eai máinnašuvvon siiddat dehe sámít. Čuovvovaš guolástanláhka (286/1982) válbmejuvvui Suoma riikkabeivviin 1970-logus aktanaga Eanodaga, Anára ja Ohcejoga gielddaid čáhce-rádjegavvanláhkaevttohusain. VLG giddii delle fuomášumi dakkár sámiiid guolástanrivttiide, geat eai oamastan eatnama:

[...] Maid luondduealáhusain mearkkašahtti oasi dietnasa ožžon olbmui, geat eai oamas eatnama ja geat orrot dain gielddain, main maid **eanas gullet sámeálbmogii**, lea árbeviroláččat leamašan ja lea ein rádjegavvanlága dárkkuhan dihto čázadagain dákkár **unnimustá návddašanrivttiide sulastahtti guolástanriekti**, mii čielgasit unno rádjegavvanlága dárkkuhan čáhcerádjegavvama ollašuhttima olis, mii lea dál giedahallamis ja jus čáhceguovllut šaddet guolástanláhkaásaheamis oaivvilduvvon almmolaš guolástanhálddahusa birii. Go daddjojuvvon eatnama oamaskeahces álbmoga guolástanriekti sihke ámmátguolásteami ja ruovttudár-boguoalásteami lunddogin galgá adnojuvvot dakkár opmodaga árvosaš ovdun hálddašeaddjai, gii lea vuodđoláhkaválgagotti geavadis **gehččojuvvon návddašit ráđđehushámi 6 §:s dárkkuhuvvon opmodatsuojis**, galgá čáhceguovlluid rádjegavvanláhka giedahallot **vuodđolága ásahanortnegis**. (PeVL 7/1978 vp: 2; čállit deat-tuheapmi.)

VLG maid lasiha, ahte čáhceguovlluide don doloža rájes návddašemiin dehe iežá vugiin ožžojuvvon priváhta rievtti dorvvasteami dihte čáhcerádjegeavvanláhkii galggalii lasihit cealkaga, mii oaivvilda, ahte láchka lea seammá maiddá luondduealáhhusain ealli *siidda (saamelaiskylä)* doloža rájes geavahemiin (*ylimuistoinen nautinta*) dehe iežá vugiin ožžojuvvon vuoigatvuodaid olis (ibid. 3).

VLG čoakkánbeavdegirjjiin ja áššedovdicealkámušain oidno, ahte dáluhis sámiid rivttiid ja siiddaid sajádaga vuhtiiváldima sivvan VLG cealkámušas ledje namalassii dološ siiddaid rievttit (gč. PeV PTK 7/1978 vp). Antero Jyränki buktá ovdan iežas cealkámušastis, ahte sámiin dán golmma davimus gieldda guovllus lea ein dievas guolástanriekti iežaset orrungieldda čáziide. Dát riekti gulai álgoálggus siiddaide ja sámit leat doalahan dán rievtti juo čuđiid jagiid gaskkalduvakeahtá (PeV PTK 19.05.1978 mielddus b 7 7/1978 vp: 6). Mikael Hidén vuohon buktá ovdan, ahte siiddaid rievttit eai leat gomihuvvon dehe heaittihuvvon mainnaga lágain (PeV PTK 19.05.1978 mielddus a 7 7/1978 vp: 11). VLG čoakkánbeavdegirjjiin maid oaidná, ahte mánggat Ohcejoga beale sámit geain ledje vejolaččat dálut bealušte riikkabeivviid evttohusa ja guottihe čáhcerádjegeavvama¹¹ ollašuhttima riikkabeivviid evttohusa mielde. Eanodaga dáluhis sámit vuohon vuostálaste čáhcerádjegeavvama. (Gč. PeV PTK 03.04.1978 7/1978 vp: 7–10.)

Riikkabeivviid vuodđoláhkaválgagoddi suddjii nu garrasit dáluhis sámiid guolástanrivttiid, ahte jagis 1993 dat celkkii, ahte guolástanlága ii sáhte rievdadit oppa vuodđolága ásahanortnegisge¹², jus dat heajuda sámiid opmodatrievtti (gč. PeVL 30/1993 vp: 2). Čáhcerádjegeavvama mañnel jagis 1997 ásahuvvui ođđa guolástanláhka (1212/1997) ja dan

11 Čáhcerádjegeavvan čadahuvvui Suomas Eanodaga, Anára ja Ohcejoga gielddain stuorajuogu mañnel 1970–1990-loguin. Das meroštallojuvvoje giliid dehe juohkegottiid (*jakokunta, skifteslag*) aktasaš čáhceguovllu rájit stáhta čáhceguovllu vuostá (Korpijaakko-Labba 2003: 334).

12 Suoma vuodđolága 73 § mielde vuodđolága ásahanortnet dárkkuha, ahte láchkaevttohus dohkkehuvvo vuosttažin lága nuppi giedahallamis riikkabeivviid ovttageardán eanetloguin. Dan mañnel láchkaevttohus guđđojuvvo vuoiñjastit čuovvovaš válgabadjái. Válggaid mañnel čoahkkaneaddji riikkabeivvit jotket vuoiñjastan láchkaevttohusa giedahallama ja dat galgá dohkkehuvvot de mearreeanetloguin, nappo 2/3 jienastusas addojuvvon jienain. Láchkaevttohus ii goitge guđđojuvvo vuoiñjastit válggaid badjel, jus dat almmuhuvvo hohpolazžan unnimustá 5/6 guottáhusain. Dan mañnel láchkaevttohus sáhtá dohkkehuvvot 2/3 eanetloguin.

boadusin Eanodaga, Anára ja Ohcejoga gieldalaččat ožžo lobi guolástit nuvttá daid gielddaid ng. stáhtačáziin. Dasa lassin ng. almmolaš guolástanrievttit, dego stággoaggun, viiddiduvvoje guoskat maid daid ovdalis máinnašuvvon gielddaid jávrride ja jogaide (HE 143/1997 vp: 2).

Sihke Johtti Sápmelaččat -searvi ja njeallje Eanodaga sámi, geat eai oamastan eatnama, ledje duhtameahtumat jagi 1997 guolástanláhkii ja váide lága ásaheami maŋjel áššis Eurohpá olmmošriekteduopmostullui (EOD). Váidaleddjiid mielas dát odđa láhka ee. loavkidii sin opmodatsuoji ja vealahii sin. EOD dutkkai aktonas olbmuid váidalusa, muhto geahčai, ahte váidaleaddjit eai bastán nohkka čájehit, got odđa láhka vealahii sin ja váikkuhii sin opmodatsuodjái. (Gč. ECtHR 18 January 2005.) EOD ii máhttán árvoštallat, got guolástanrivttiid viiddideapmi váikkuhii váidaleddjiid rivttiide (Koivurova 2013: 234). Sámiid geahččanguovllus lea goitge oppalaš dásis čielggas, ahte rivttiid viiddideapmi ee. lasiha guollebivddu ja unnida sámiid vejolašvuodaid guolástit sin árbevirolaš eatnamiin.

Ovdalis máinnašuvvon Eanodaga, Ohcejoga ja Anára gieldalaččaid nuvttá guolástanlohpi lea dálá jagi 2015 guolástanlágas (379/2015) goitge gáržžiduvvon. Lága ovdabargguin ákkastallan sámiid guolástanrivttiin maid lea rievdan. Ohcejoga, Anára ja Eanodaga gieldalaččaid friija guolástanrivttiid vuodđun eai adnojuvvo šat opmodatsuodji ja siiddaid rievttit, baicce guolásteami dehálašvuoda báikkálaš olbmuide (HE 192/2014 vp: 37). Láhkaevttohusas celkojuvvo, ahte siiddaid (*lapinkylä*) rievttit leat historjjálaččat dábálaččat guoskan dušše fal iežas siidda guovllu iige nuppi siiddaid guovlluide viiddiduvvon guolástanriekti dovdojuvvo (ibid. 36). Dát dulkojuvvo lea nuppe dáfus boastut danin go dološ siiddaid áigodagas siseatnama siiddaid siiddaolbmot guoláste mearrasámi siiddaid guovlluin ja maid nuppe ládje mearrasámi siiddaolbmot guoláste siseatnama siiddaid jávrriin (gč. ee. Schnitler 1962: 314–315). Dál go guolástanlága vuodustusain leat sihkkon eret opmodatsuoji ákkaid, de láhkaásaheaddji lea várra maid huobmán, ahte delle guolásteami lea álkit geahččalit ráddjet. Ná geavai dálá guolástanlága olis ja nuvttá bivdu ráddjejuvvuige dihto oalgejogain Eanodaga, Anára ja Ohcejoga guovllus. Lea goitge buorre muitit, ahte vaikko siiddaolbmuid rievttit eai leat dovddastuvvon lágas, de dat ii dárkkut, ahte

rievttit livčče jávkan. Suoma alimus rievtti duomus jagis 2022 boahtá ovdan, ahte ovdalis máinnašuvvon jagis 2015 bargon láhkarievdadus guolástanláhkii rihkku sámiid rievtti álgoálbmogin ovddidit ja doalahit iežaset giela ja kultuvrra.¹³

2.3 Meahcástanlágat

Suoma meahcástanláhkaásaheami prinsihppan lea leamašan álggu rájes dat, ahte eananoamasteaddjis lea leamašan aktoriekti meahcásteapmái dain eatnamiin, maid son oamasta (KM 12/1921: 2). Meahcástanriekti lea ná riekti, mii návddaša vuodđolágas áсахuvvon opmodatsuoji (KM 37/1949: 10).

Suoma iehčanasvuoda áigge vuosttas meahcástanláhkii (146/1932) guoskevaš komiteasmiehttamušas daddjo, ahte go johtti boazodolliide (*paimentolaisina eläville porojen pitäjille*) sáhtta leat dárbu miedihit juogalágan viiddidemiid daidda ráddjehusaide, maid meahcástanláhka sisttisdoallá, de komitea lea lága 4 §:i váldán njuolggadusa, man jalgii dan lea láhkaásahemiin vejolaš miedihit ilmmá, ahte meahcástanlága dárbbáša iežáhuhttit (KM 12/1921: 20). *Johtti boazodoallit* dárkkuhit oalle sihkkarit johtti siiddaolbmuid. Siiddaolbmuid sajádat lea dovddastuvvon dán lágas sullii seamma ládje go jagi 1923 luonddusuodjalanlágas (gč. 2.4). Lea mearkkašahtti, ahte dát njuolggadus lea addon dan áiggis, go siiddaolbmot mákse vel siidavearu.

Suoma dálá meahcástanláhka (615/1993) lea leamašan fámus jagi 1993 rájes ja dat lea dárkkistuvvon mánggii dan mañjel. Nu gohčoduvvon stáhtaeatnamiin sáhtta Lappi ja Kainuu eanangottiin ja Davvi-Nuortabađaeatnama eanangotti dihto gielddain bivdit Suoma dálá meahcástanlága jalgii dakkár, geas lea ruoktogiela dain ovdalis máinnašuvvon guovlluin. Dát guovlu lea seammá go boazodoallolágas áсахuvvon

13 Sivaheaddji gáibidii báikkálaš sápmelaččaide A, B, C ja D ránggáštusa lobihis guollebivddus, go sii ledje guolástan vuokkain ja stákkuin stáhta čázádatguovllus Veahčajogas Meahciráddehusa lobi haga. Alimus riekti árvvoštalai čovdosis ákkastallama mielde, ahte guolástanlága 10 § 2 momeantta (379/2015) mielde luosa ja dápmoha goargjanguovllu sierra guolástanlohpi ja dasa laktojuvvon lohpevuogádat dagahit nu mearkkašahtti ráddjehusaide báikkálaš sápmelaččaide, ahte njuolggadusa guoskadeamis livččii čielga ruossalasvuolta sidjiide vuodđolága 17 § 3 momeanttas dorrvastuvvon vuoigatvuodaiguin. Guolástanlága njuolggadus guddojuvvui vuodđolága 106 § vuodul guoskatkeahhtá, ja sivahus lobihis guollebivddus hilgojuvvui. (AR:2022:26, s. 1.)

boazodoalloguovlu. Láhkaevttohusa vuodustusain máinnašuvvo dušše, ahte davimus Suomas ássi olbmui lea don doloža rájes leamašan friddja meahcástanriekti (HE 300/1992 vp: 10). Vaikko dat ii leat meahcástanlágaid ovdabargguin buktojuvvon ovdan, de orru, ahte álgoálggus siiddaolbmuid gullon meahcástanrievttit leat Suomas vehá seamma ládje kollektiviserejuvvon buohkaide go boazodoalloriekti.

Rievssahiid ja gironiid gárdun lea meahcástanásahusa (666/1993) jalgii lobálaš Suomas dušše Eanodaga, Anára ja Ohcejoga gielddaid guovllus. Dát guovlu lea seammá go guolástanlágas meroštallojuvvon guovlu gos siiddaolbmuid rievttit leat leamašan nuvtá guolásteami vuodđun, muhto meahcástanásahusas ii leat dađi dárkkibut čilgejuvvon dán njuolggadusa riektivuodđu. Oalle sihkarit dan sivvan lea dušše dat, ahte rievssahiid ja gironiid gárdun lea dábálaš dán guovllus iige iežá sajis.

2.4 Jagi 1923 luonddusuodjalanláhka

Suoma iehčanasvuoda áigge vuosttas luonddusuodjalanláhka (71/1923) bodii fápmui jagis 1923. Dán lága 4 §:s daddjo, ahte ásahusain sáhtá muddet dakkár spiehkastagaid lága 2 §:s máinnašuvvon gildosiidda, mat almmolaš suodjalanguovllus dehe dan lahkosis orru populašuvnna dehe johtti siiddaolbmuid (*paimentolaislappalaisten*) ovddu dihte dehe minddar leat dehálaččat. Lága ovdabargguin čilgejuvvo, ahte ráfáiduhttinmearrádus, mii guoská stáhtii gullelaš guovllu, ii oaččo ráddjet dakkár rievtti, man muhtin lea jo dan ovdal háhkan dehe joksan. (KM 10/1921: 31.) Ná gehččojuvvui, ahte siiddaolbmui lei vel jagi ovdal siidavearu heaittiheami riekti eatnamii dehe ealáhussii, muhto dát ii geatnegahtán láhkaásaheaddji masage (Hyvärinen 1979: 82). Tearbma *johtti siiddaolmmoš* lea leamašan Suoma láhkaásaheamis jagi 1997 rádjai, nappo dassáži go jagi 1923 luonddusuodjalanláhka gomihuvvui. Jagi 1996 luonddusuodjalanlágas (1096/1996) dát tearbma ii šat gávdno, muhto das gávdno gal tearbma *sápmelaš*. (Hyvärinen 2010: 120–121.)

3 Siiddat iežá láhkaevttohusain ja lágaid ovdabargguin

3.1 Sámeláhkaevttohusat

Sámeláhka geahččaluvvui čadahuvvot vuosttas geardde 1950-logu álgus ja nuppádis 1970-logus. Goalmmát dehege jagi 1990 sámeláhkaevttohusa ulbmilin lei máhcahit ng. stáhtaeatnamiid oamastusa ruovtto-luotta siiddaide. Evttohusa jalgii dáluid olggobeallái báhcán guovllut sámi ruovttuguovllus dehege dálá stáhta meahcceguovlu ja dasa vuodđuduvvon suodjalanguovllut šattale sámiid aktasašeatnamin. Sámiid aktasaš eanan livččii juohkašuvvan sierra siiddaid guovlluide ja livččii siiddaid oamastusas. Siiddaid aktasašeanan (*yhteismaa*) livččii juogekeahes eanan- ja čáhceguovlu, mii merkejuvvoliid giddodatregisterii (*kiinteistörekisteri, fastighetsregister*) stáhtaeatnama sadjái. (KM 32/1990: 47.) Dát láhkaevttohusat eai goitge goassege mannan Suoma riikkabeivviide.

3.2 Vuodđoláhkaváljagotti cealkámuš jagis 2004

Suoma riikkabeivviid vuodđoláhkaváljagoddi buvttii ovdan jagis 2004 Bállas-Ylläs álbmotmeahci vuodđudanplánaid olis hábmejuvvon cealkámušas siiddaid rivttiid. Vuodđoláhkaváljagoddi celkkii, ahte manemus áiggi dutkamuš lea bidjan stáhta oamastanrievtti eatnamiidda gažaldatvuložin. Lea maid čájehuvvon, ahte siiddaide (*lapinkylä*) gullon bearrašiin ja siiddaid osolaččain lea leamašan juogo akto dehe ovttas nuppiiguin dálá oamasteaddji hálddašeapmái sulastahti riekti dehege oamastanriekti vearroeatnamiidda. Vearroeatnamat leat leamašan guollečázit, bivdobáikkid, guohtuneatnamat ja iežá sierranas geavahussii čujuhuvvon guovllut. (PeVL 29/2004: 4.)

4 Loahpahus

Siiddaid ja siiddaolbmuid sajádat ii leat dovddastuvvon Suoma dálá boazodoallo-, guolástan- dehe meahcástanlágas iige iežáinge sierralágain, mat leat leamašan dán dutkamuša gáldomateriálan. Eandalii eanan- ja vuovdedoallooministeriija ii leat háliidan dovddastit ja čielggadit siiddaid ja sámiid rivttiid eatnamiidda, čáziide ja ealáhusaide. Dát vuhtto čielgastit boazodoallo- ja guolástanlágaid válmmaštallamis. (Lehtola 2005: 120.)

Dego dán artihkkala álggus lea buktuojuvvon ovdan, de Suoma vuodđolága 17.3 § jelgii sámiin lea álgoálbmogin riekti doalahit ja ovddidit iežaset giela ja kultuvrra. Dát lea ng. kultuvrralaš riekti, man vuodđun lea ee. Ovttastuvvan našuvnnaid siviila ja politihkalaš rivttiid soahpamuša artihkal 27. Dát vuodđolága prinsihpat eai goit oidno dain sierralágain, mat gusket sámiide mihtilmas ealáhusaide. Dasa lassin siiddaid ja siiddaolbmuid árbevirolaš eanan- ja čáhcerievttit leat maid priváhtarievttit, mat leat dovddastuvvon jo olu ovdal go odđaáigásaš álbmogiidgaskasaš riekti lea šaddan ja olmmošriektesoahpamušat leat dahkkon. Dan dáfus sáhtá dadjat, ahte sihke sámiid kultuvrralaš rievttit ja siiddaid árbbolaččaid priváhtarievttit eai leat jur dovddastuvvon Suoma láhkaásaheamis. Nuppe dáfus jus rievttit leat dovddastuvvon, de dat leat čállon lágaide nu, ahte dat eai geatnegahte mearrideddjiid doarvái (ee. sohkamearka boazodoallolágas dehege sámiid riekti doalahit ja ovddidit iežaset kultuvrra lágas boazodoalu ja luondduealáhusaid strukturdoarjagiin).

Dego ovdalis máinnašuvvon Suoma vuodđoláhkaváljagotti cealkámuš jagis 2004 geažida, de Suoma stáhta ii leat bastán čájehit lágalaš oažžuma (*laillinen saanto*) dasa, got siiddaid eatnamat leat sirdašuvvan stáhtii. Eandalii ILO 169 -soahpamuša válbmaneami maŋnel sámiid čáhce- ja eananáššit leat geahččaluvvon čoavdit Suomas ng. politihkalaš geainnu bakte mánga geardde. Bohtosat leat dán rádjai leamašan láivvit. Aktan sivvan dasa lea, ahte Suoma politihkalaš mearrideaddjit ja stáhta ovddasteaddjit leat guldalan ja deattuhan dán áššis eanetge váldoálbmoga go sámiid oainnuid.

Gáldut

Girjjálašvuohta

Aikio, Samuli 1992: *Olbmot ovdal min*. Ohcejohka: Girjegiisá Oy.

Hirvonen, Ari 2011: *Mitkä metodit? Opas oikeustieteen metodologiaan*. Helsinki: Helsingin yliopisto. <http://hdl.handle.net/10138/225264>

Hyvärinen, Heikki J. 1979: *Saamelainen kiinteistö oikeudessamme*. Saamelaisvaltuuskunnan julkaisuja 1. Anár: Sámi Parlameanta.

- Hyvärinen, Heikki J. 2010: Saamelaisten kulttuurin ja elinkeinojen sääntely. – Kai Kokko (doaimm.), *Kysymyksiä saamelaisten oikeusasemasta*. Rovaniemi: Lapin yliopisto. 120–148.
- Karhu, Juha 2003: Perusoikeudet ja oikeuslähdeoppi. – *Lakimies* 5/2003: 789–807.
- Kelsen, Hans & Nikkola, Olli 1968: *Puhdas oikeusoppi (Reine Rechtslehre)*. Helsinki: WSOY.
- Koivurova, Timo 2013: Jurisprudence of the European Court of Human Rights regarding indigenous peoples: retrospect and prospects. – Malgosia Fitzmaurice & Panos Merkouris (doaimm.), *The interpretation and application of the European Convention of Human Rights. Legal and practical implications*. Leiden: Martinus Nijhoff. 217–257.
https://doi.org/10.1163/9789004242838_009
- Korpijaakko, Kaisa 2000: Threats to reindeer herding. – Klemetti Näkkäljärvi & Jukka Pennanen (doaimm.), *Siiddastallan. From Lapp communities to modern Sámi life*. Anár: Sámi Musea. 71.
- Korpijaakko-Labba, Kaisa 2000: *Saamelaisten oikeusasemasta Suomessa – kehityksen pääpiirteet Ruotsin vallan lopulta itsenäisyyden ajan alkuun*. Diedut 1/1999. Guovdageaidnu: Sámi Instituhtta.
- Korpijaakko-Labba, Kaisa 2003: Valtionmaat Suomen kiinteistöjärjestelmässä – erityisesti silmällä pitäen saamelaisten maa-oikeusasiaa. – Mika Hemmo (doaimm.), *Oikeustiede / Jurisprudentia. Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen vuosikirja XXXVI*: 295–350.
- Labba, Oula-Antti 2024: Durdnosa Sámi guovllu siiddat ja siiddaolbmot čálalaš gálduin 1500-logus 1900-lohkui. – *Sámi diedalaš áigečála* 2024:1: 73–99.
- Lehtola, Veli-Pekka 2005: *Saamelaisten parlamentti*. Anár: Sámediggi.
- Magga, Anne-Maria 2018: ”Ounastunturin terrori” ja uudisasutus Enontekiöllä. Saamelainen poronhoito suomalaisen asuttajakolonialismin aikakaudella. – *Politiikka* 60 (3): 251–259.
- Niemivuo, Matti 2008: *Lain kirjain. Lakitekniikka ja lakikieli*. Helsinki: Edita.
- Näkkäljärvi, Klemetti & Pennanen, Jukka 2000: The assimilation of Sámi reindeer-herding administration into the Finnish government. – Klemetti Näkkäljärvi & Jukka Pennanen (doaimm.), *Siiddastallan. From Lapp communities to modern Sámi life*. Anár: Sámi Musea. 66.
- Renko, Merja & Sutinen, Taru 2006: *Poroja kahta puolen puuta – tutkimus porotilojen kehityksestä ja toimeentulosta*. Rovaniemi: Lapin yliopisto.
- Sara, Mikkel Nils 2010: Mainna lágiin galget siiddat joatkahuvvat? Siidda sulladallama gažaldagat. – *Sámi diedalaš áigečála* 2/2010: 25–55.

Schnitler, Peter 1962: *Major Peter Schnitlers grenseeksaminasjonsprotokoller 1742–1745*. Oslo: Oslo: Norsk historisk kjeldeskriftinstitutt.

Siltala, Raimo 2001: *Johdatus oikeusteoriaan*. Forum iuris: Helsingin yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan julkaisut X. Helsinki: Helsingin yliopisto.

Virggálaš gáldut

HE 9/1924 vp = Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi eräiden maaverojen lakkauttamisesta. Helsinki 1924.

HE 31/1930 vp = Hallituksen esitys Eduskunnalle poronhoitolaiksi. Helsinki 1930.

HE 69/1985 vp = Hallituksen esitys Eduskunnalle poronhoitolaiksi. Helsinki 1985.

HE 244/1989 vp = Hallituksen esitys Eduskunnalle poronhoitolaiksi. Helsinki 1989.

HE 300/1992 vp = Hallituksen esitys Eduskunnalle metsästyslaiksi ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi. Helsinki 1992.

HE 309/1994 vp = Hallituksen esitys Eduskunnalle perustuslakien perusoikeussäännösten muuttamisesta. Helsinki 1994.

HE 143/1997 vp = Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi kalastuslain muuttamisesta. Helsinki 1997.

HE 192/2014 vp = Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi kalastuslain muuttamisesta. Helsinki 2014.

KM 10/1921 = Lainvalmistelukunnan ehdotus n:o 10 valtioneuvostolle. Ehdotus luonnonsuojelua koskevaksi lainsäädännöksi. Helsinki 1921.

KM 12/1921 = Komiteanmietintö n:o 12 valtioneuvostolle. Mietintö metsästyslainsäädännön uudistamista varten asetetulta komitealta. Helsinki 1921.

KM 8/1929 = Komiteanmietintö n:o 8 valtioneuvostolle. Erinäisiä poronhoitoa koskevia kysymyksiä selvittämään asetettu komitea. Helsinki 1929.

KM 37/1949 = Komiteanmietintö n:o 37 valtioneuvostolle. Metsästyslaki uudistamaan asetetun komitean ehdotus uudeksi metsästyslaiksi perusteluineen. Helsinki 1949.

KM 12/1952 = Saamelaisasiain komiteanmietintö. Helsinki 1952.

KM 39/1973 = Porotilalain tarkistustoimikunnan mietintö. Helsinki 1973.

KM 26/1976 = Poronhoitolakitoimikunnan mietintö. Helsinki 1976.

KM 32/1990 = Komiteanmietintö n:o 32 valtioneuvostolle. Saamelaisasiain neuvottelukunnan mietintö I. Ehdotus saamelaislaiksi ja erinäisten lakien muuttamiseksi. Helsinki 1990.

KM 14/2001 = Saamelaistoimikunnan mietintö. Helsinki 2001.

MvM 12/1946 = Maatalousvaliokunnan mietintö N:o 12 hallituksen esityksen johdosta uudeksi poronhoitolaiksi. Helsinki 1946.

PeVL 7/1978 vp = Perustuslakivaliokunnan lausunto n:o 7 hallituksen esityksestä Inarin, Enontekiön ja Utsjoen kunnissa suoritettavaa vesialueiden rajankäyntiä sekä kalastamista pohjoisella vesialueella koskevaksi lainsäädännöksi. Helsinki 1978.

PeVL 3/1990 vp = Perustuslakivaliokunnan lausunto n:o 3 hallituksen esityksestä poronhoitolaiksi. Helsinki 1990.

PeVL 30/1993 vp = Perustuslakivaliokunnan lausunto n:o 30 hallituksen esityksestä laiksi kalastuslain muuttamisesta. Helsinki 1993.

PeVL 29/2004 = Perustuslakivaliokunnan lausunto n:o 29 hallituksen esityksestä laeiksi Pallas-Yllästunturin kansallispuistosta sekä eräiden luonnonsuojelualueiden perustamisesta valtionmaille annetun lain muuttamisesta. Helsinki 2004.

VaVM 28/1924 = Valtionvarainvaliokunnan mietintö N:o 28 hallituksen esityksen johdosta, joka sisältää ehdotuksen laiksi eräiden maaverojen lakkauttamisesta. Helsinki 1924.

Duopmostuoluid duomut ja mearrádusat

AR:2022:26 = Suoma alimus rievvti duopmu Veahčajoga guolástanáššis jagis 2022.

ECtHR 18 January 2005 = European Court of Human Rights application no. 42969/98 by Johti Sápmelaččat ry. and Others against Finland.

KHO:2016:212 = Suoma alimus hálddahusrievvti mearrádus Neakkela bálgosa boazomearkaáššis jagis 2016.

Iežá gáldut

PeV PTK 7/1978 vp = Suoma vuodđoláhkaváljagotti čoakkánbeavdegirjjit 03.04.1978, 04.04.1978 ja 19.05.1978 aktan mildosiiguin.

PTK 38/1969 vp = Riikkabeivviid čoakkánbeavdegirji 09.05.1969.

Oanádusat

KM Komiteasmiehttámuš

VLG Vuodđoláhkaváljagoddi

Sámi siidas and siida people in the special laws and preliminary works of laws during the Finnish independence era

My article aims to investigate the recognition of the legal status of *siidas* (Sámi villages) as collectives, along with their individual members, within the framework of special laws (*lex specialis*) and legislative preparations during the period of Finland's independence (1917–). My research questions include: what was and is the legal status of *siida* and *siida* members in this era, how has the status changed and why. The region of focus for my research encompasses the Sámi homeland in Finland. During the initial years of Finnish independence, the legal standing of *siida* members were frequently mentioned in legislative proposals and other preparatory documents. However, the legislation that was enacted failed to acknowledge their status and rights. For example, the reindeer herding rights of the Sámi *siida* people have been extended to the descendants of Finnish settlers without a legal basis. Numerous efforts were made by individual Sámi individuals and the Sámi Parliament to seek recognition of the legal status of Sámi villages and their residents within the *lex specialis*.

Keywords: Sámi villages, fishing, reindeer herding, hunting, legal status of *siidas*

Oula-Antti Labba
oulaantti.labba@gmail.com